

# 1. Bevezetés

*Haller József*

## 1.1. Miről szól ez a könyv?

### *1.1.1. Érdekes-e kriminálpszichológiával foglalkozni?*

A múlt század vége felé Londonban megvizsgálták, hogy mennyire elégedettek a nyomozók a bűnözői profilalkotással, a kriminálpszichológiának ezzel a speciális ágazatával (COPSON 1995). A kutatók nem kis meglepetésére a megkérdezett nyomozók élesen különválasztották a nyomozáshoz nyújtott segítség és az általános hasznosság kérdését. Csak töredékük (~15%-uk) vélte úgy, hogy a profilozás konkrétan hozzásegítette őket valamilyen ügy megoldásához, viszont elsőprő többségük (~90%-uk) nagyon hasznosnak ítélte a profilozókkal való együttműködést, sőt nagyjából ugyanilyen arányban fejezték ki azt az óhajukat is, hogy a jövőben is együttműködjenek kriminálpszichológusokkal. Ez jókora ellentmondásnak tűnt, és további kérdésekre volt szükség ahhoz, hogy felderítsék az okait. Kiderült, hogy a bűnözői profilalkotás hozzásegítette a nyomozókat ahhoz, hogy jobban megértsék magát a bűnesetet és a bűnelkövetők gondolkodását. Ez közvetve segítette a nyomozást. Ugyanakkor a bűnözői profil nagy segítségnek bizonyult akkor, amikor a nyomozó döntési válaszához elé került: elakadt a nyomozásban, és nem tudta, merre haladjon tovább. Ilyenkor megint a bűnöző pszichológiai profiljához nyúlt, hogy inspirációt merítsen belőle. Bár ezt mi eléggé közvetlen segítségként értékeljük, a nyomozók ezt is közvetett segítségnek könyvelték el. Ez azonban tulajdonképpen mindegy; a lényeg az, hogy a nyomozók elégedettek voltak az együttműködéssel, és bíztak a folytatásában.

A profilozás esetét a kriminálpszichológia „állatorvosi lovának” tekinthetjük: ami igaz a kriminálpszichológia e részterületére, valószínűleg igaz a tudományterület egészére is. Kicsi az esélye, hogy aki ezt a könyvet olvassa, fülön csíp egy-két bűnelkövetőt, mihelyt befejezte. Nagyon is valószínű azonban, hogy fogódzót kap arra nézve, hogy milyen szándékai vannak a bűnelkövetőnek, hogyan gondolkodik, és adott helyzetben hogyan viselkedik. Lényegében ugyanis ez a kriminálpszichológia (Richard N. Kocsis megfogalmazásában): a bűnelkövetők szándékainak, gondolatainak és viselkedésének tudománya (KOC SIS 2009).

A fent idézett közvélemény-kutatáshoz hasonló kevés készült, de az a néhány, amely rendelkezésre áll, rendkívül biztató. Egy meglehetősen régi és publikálatlan rendőrségi kutatásokat, PhD-dolgozatokat feldolgozó tanulmány (BOURQUE et al. 2009) ugyanarra a következtetésre jutott, mint a fent idézett angol: a gyanúsított felleléréséhez a pszichológiai profil ritkán nyújtott segítséget, de az egyesült államokbeli, holland és egy másik angol helyszínű vizsgálat (Surrey) rendészeti alanyai elégedettek voltak a kriminálpszichológiai

segítséggel. Ezt jóval frissebb tanulmányok is megerősítik. Egy amerikai tanulmányban a nyomozók kétharmada vélte úgy, hogy a pszichológiai profil segítségével volt az eljárásban (TRAGER–BREWSTER 2001), főleg a kihallgatások során, míg egy koreai tanulmány (JUNG 2014) szerint a nyomozók kétharmada találta úgy, hogy a kriminálpszichológia hasznos volt nyomozati tevékenység szempontjából, és csaknem háromnegyedük a jövőben is támaszkodni szeretett volna rá. Egy tavalyi japán tanulmány (YOKOTA et al. 2017) még kedvezőbb eredményekről számol be: itt az eseteknek csaknem felében a pszichológiai profil konkrétan hozzájárult a nyomozás sikeres befejezéséhez, míg az elkövető különböző jellegzetességeinek becslésében pontossága 75–100% között mozgott (például teljes bizonyossággal meg tudták állapítani, hogy az ismeretlen elkövető férfi volt, vagy nő).

Nem kétséges, hogy a kriminálpszichológia alapjául szolgáló empirikus ismereteket gyarapítani kell, de a kriminálpszichológia már most is jól vizsgáljuk azok szemében, akik bűnelkövetőkkel foglalkoznak (EASTWOOD et al. 2006). Nem véletlen, hogy a rendészeti képzés európai „jó gyakorlat” ajánlása (CARTY 2009) kimerítően foglalkozik a pszichológiával. Az ajánlásoknak tíz fejezetében jelenik meg a pszichológia néha úgy, mint ami szükséges egy másik képzési cél eléréséhez, míg máskor a pszichológiai ismeretek a képzési célok között vannak felsorolva. A kriminálpszichológia ismerete nemcsak a profi kriminálpszichológusok számára fontos; nemrég dolgoztak ki például egy rendszert, amely segíti a rendőrt abban, hogy ezeket az ismereteket rendezett formában, konkrét gyakorlati útmutatók alapján alkalmazza (DEAN 2005). A kriminálpszichológiával tehát nemcsak érdemes foglalkozni, hanem a fent megemlített ajánlások tükrében, amelyek kidolgozásában magyar szakemberek is részt vettek, szükséges is.

### *1.1.2. A könyv struktúrája és céljai*

Az olvasó egy háromkötetes munka első kötetét tartja a kezében, amely azzal foglalkozik, hogyan jön létre, és miképpen működik a bűnöző elméje. A második kötet a legfontosabb bűntettek kriminálpszichológiáját ismerteti, míg a harmadik kötet elszakad a bűnözőktől, és a rendészeti munka pszichológiai vetületeit veszi górcső alá. Bár mindhárom kötet kriminálpszichológiai indíttatású, egyik sem szorítkozik kizárólag a pszichológiai ismeretek számbavételére. Nem áll szándékában továbbá *alapfokú* pszichológiai ismereteket közvetíteni, és még az alkalmazott pszichológia keretei közé sem kíván beszorulni. Bátran nyúl majd biológiához, hálózattudományhoz, pszichiátriához, szociológiához és egyáltalán bármilyen más tudományághoz, amely hozzásegít bennünket ahhoz, hogy a bűnelkövetőt mint társadalmunk egyik tagját és egyben a bűnüldözés tárgyát megértsük. Szembetűnő lesz például, hogy már ez a kötet is nagyobb terjedelemben tárgyalja a bűnelkövetés biológiai kockázati tényezőit, mint azokat, amelyek ennél szorosabban kapcsolódnak a pszichológiához. Ennek három oka is van. Az első, hogy míg a pszichológia olyan kifejezéseket használ, és olyan koncepciókat fogalmaz meg, amelyek a köznyelvnek és a közgondolkodásnak is részei, a biológiai szakkifejezések és fogalmak már sokkal nehezebben érthetők. A szükséges magyarázatokkal és szakértői segítséggel a pszichológia érthető; a genetikai, epigenetikai, hormonális és idegrendszeri folyamatok viszont már több magyarázatra szorulnak. A második ok a neurobiológia forradalma, ami az elmúlt két-három évtizedben következett be, és amely kihat nemcsak arra, ahogyan a bűnelkövetést értelmezzük, hanem arra is, aho-

gyan azt a büntethetőség szempontjából megítéljük. A neurobiológia mintegy lázba hozta a kriminálpszichológia művelőit, egy sereg olyan következtetés levonására, koncepció kidolgozására serkentette őket, amelyekkel foglalkozni nemcsak érdemes, de szükséges is. Harmadszor pedig maga a pszichológia is egyre gyakrabban használja fel a biológia eredményeit. Ez megnyilvánul abban, hogy a „klasszikus” pszichológiai szaklapok cikkeinek legalább ötöde merít a biológia és orvosi biológia ismereteiből és eszköztárából, de abban is, hogy megjelentek, szaporodnak, és egyre nagyobb tekintélyre tesznek szert az interdiszciplináris folyóiratok, amelyek a pszichológia, biológia és orvostudomány határterületeivel foglalkoznak.

Végezetül: a bűnt emberek – embertársaink – követik el, akiknek megismerésére sok ezer kutató és gyakorlati szakember áldozta munkaidejének megszámlálhatatlan óráját, és áldozza ma is. E tudósok és szakemberek munkájának összefoglalója ez a könyv, amely visszanyúl a múltba, de a „tegnap” megjelent munkákat sem hanyagolja el. Célja nem elméletek, hanem ismeretek továbbítása; olyan ismereteké, amelyek ha közvetetten is – lásd a profilozás példáját –, de hasznára válnak azoknak, akik a rendészeti munkával profeszszionálisan foglalkoznak.

### **Forenzikus pszichológia és kriminálpszichológia**

Weiner és Otto (WEINER–OTTO 2013) a forenzikus pszichológiának az alábbi négy fő vonulatát különbözteti meg: törvényszéki pszichológia (*legal psychology*), korrekciós pszichológia (*correctional psychology*), rendészeti pszichológia (*police psychology*) és kriminálpszichológia (*criminal psychology*). A törvényszéki pszichológia olyan kérdésekkel foglalkozik, mint a tanúk megbízhatósága, esküdtszéki döntéshozatal, meghallgatás lélektana stb.; a korrekciós pszichológia a javítóintézetekben vagy börtönökben fogva tartottak pszichológiájával, míg a rendőrségi pszichológia a rendészeti munka végrehajtásának szociális vonatkozásaival, hatékonyságával, biztonságával, törvényességgel és etikai vonatkozásaival foglalkozik. A kriminálpszichológia esetében Kocsis korábban idézett meghatározását tartjuk mérvadónak és e könyv alapkoncepciójának.

A négy fő terület nyilvánvalóan tartalmaz átfedéseket, és már eleve nehezen különíthető el világosan egymástól (WEINER–OTTO 2013, 4.), ráadásul a fogalmaknak más megközelítései is lehetségesek. Például az Amerikai Pszichológusok Társaságának értelmezésében a forenzikus pszichológia leginkább a fent „törvényszéki pszichológia” néven emlegetett alterület fogalmával egyenértékű (APA 2013). A hasonló fogalomértelmezési különbségek száma nem csekély.

Ennek a könyvsorozatnak nem célja fogalmi ellentmondásokat és osztályozási rendszereket tisztázni. Ehelyett a bűnelkövető és a bűn elkövetésének vizsgálatát tűzi ki célul, kiegészítve a rendészeti munka pszichológiájával.

## **1.2. Útmutató a könyv használatához**

A könyv alapvető ismeretanyagát a folyamatosan szedett főszöveg hordozza. Ehhez külön keretben kiemelve kiegészítő információkat szolgáltatunk; egy ilyen keretes írás található az előző oldalon (*Forenzikus pszichológia és kriminálpszichológia*). Az ábrákat ugyanilyen keretben vagy a főszövegben mutatjuk majd be. A szakirodalmi hivatkozások a főszövegben

szerepelnek rövid formában, zárójelben. A teljes hivatkozást a szükséges könyvészeti adatokkal az irodalomjegyzékben tüntetjük fel. A szakirodalmi lista a fejezetek végén található.

A szöveg tökéletesen megérthető a szakirodalom ismerete nélkül is. Csak annak érdemes hátralapoznia, aki meg szeretné tudni, hogy a hivatkozott állítást ki fogalmazta meg, hol, mikor és mire alapozva. Annak is figyelmébe ajánljuk a listát, aki szeretne elmélyülni egy kriminálpszichológiai jelenség részleteiben. Végül ki kell emelnünk, hogy a szakirodalmi lista – bár a legtöbb fejezetnél igencsak terjedelmes, és százas nagyságrendben sorolja fel a hivatkozott munkákat – nagyon távol áll attól, hogy teljes legyen. A megidézett számtalan tudományterület teljes szakirodalmának pusztán a felsorolásához is egy ennél nagyobb kötetre lett volna szükség. A listák rövideje azonban nem jelenti azt, hogy a könyv csak a hivatkozott munkákon alapulna. Minden állítás tudományos munkák tömegére támaszkodik, és a szerzőknek gondja volt rá, hogy olyan munkákra hivatkozzanak, amelyek összhangban vannak azokkal, amelyekre helyszűke miatt nem hivatkozhattak.

### 1.3. A kriminálpszichológia ultrarövid története

Lényegében minden rendőr kriminálpszichológus, hiszen van elképzelése arról, hogy miért lesz valakiből bűnelkövető, és ha ez már megtörtént, milyen emberré vált az átalakulás révén. A fenti meghatározást parafrázálva: tudni véli, hogy a bűnelkövető mit szeretne, hogyan gondolkodik és hogyan viselkedik. Ha ezekről nem lenne legalább egy általános elképzelése, nem tudná ellátni feladatát. Sőt nemcsak a rendőröknek van elképzelése a bűnelkövetőről, hanem a civileknek is. Olyan ez, mint a foci: bár senki sem tanulta, mégis mindenki tudja – és minél kevesebb ismerete van valakinek, annál eltökéltebben hisz az igazában. Ez mindig is így volt, ezért a kriminálpszichológia kezdetei a múlt kódéba vesznek. Valószínűleg már a sumérok is üldözték a bűnt, és ha megtették, minden bizonnyal voltak elképzeléseik arról, hogy milyen ember a bűnelkövető.

Bár a tudományok kezdetei általában a múlt kódéba vesznek, vannak események, amelyek kiemelkednek a hétköznapiokból, és meghatározzák történetét. A kriminálpszichológiában ilyen esemény volt George Peter Metesky színrelépése. Metesky paranoid robbantó volt; az Egyesült Államok egész keleti partvidékét terrorizálta bombáival a 20. század 40–50-es éveiben. A nyomozás hagyományos módszereivel 16 év alatt sem sikerült kézre keríteni. Az esetet végül egy kriminológus és pszichológus, James Brussel segítségével oldották meg; Brussel a nyomokból rendkívül részletes lélek- és szokásrajzot olvasott ki, sőt jó tanácsot adott arra nézve is, hogy hogyan lehet az elkövetőt lépre csalni (GREENBURG 2011). Az eset természetesen nem volt a kriminálpszichológia születésnapja, de bedobta ezt a tudományt a köztudatba, és felgyorsította fejlődését.

Ha megpróbáljuk visszavezetni a történeti szálakat a kezdetekig, akkor elsőként Wilhelm Wundtot (1832–1920) kell megemlítenünk, akit az első „igazi” pszichológusként és a pszichológia – pontosabban a kísérleti pszichológia – atyjaként szokás nyilvántartani (BRINGMANN et al. 1975). Wundt orvosból lett pszichológus, és létrehozta a világ első pszichológiai laboratóriumát. Nem kriminálpszichológusi munkával, hanem az érzékelés elméletével és a neuropszichológia alapjainak megteremtésével járul hozzá a kriminálpszichológia fejlődéséhez. Ugyancsak közvetett volt a hozzájárulása a kriminálpszichológia fejlődéséhez James McKeen Cattellnek (1860–1944), aki az első pszichológiai tesztek és általában véve

a pszichológiai kutatás módszertanát dolgozta ki (CATTELL 1890), valamint Alfred Binet-nek (1857–1911) és William Sternnek (1871–1938), akik az első gyakorlatban is használható intelligenciatesztet alkották meg (WOLF 1969). Az ő munkájukon (is) alapul a beszámíthatóság vizsgálatának mai módszertana. Az első igazi kriminálpszichológiai munka talán Hugo Münsterbergé (1863–1916), aki nem csekély mértékben felhasználva elődei munkásságát és gondolatait, feltárta azokat a pszichológiai tényezőket, amelyek hamissá tehetik a tanúk bíróságon tett vallomásait még akkor is, ha saját hitük szerint őszintén nyilatkoznak (MÜNSTERBERG, H. (1908/1925). Őt követte William Moulton Marston (1893–1947) és John Augustus Larson (1892–1965), akik kifejlesztették az első „hazugságdetektort” (poligráfot) (SEGRAVE 2004). Larson volt egyébként az első amerikai rendőrtiszt, aki doktorátust szerzett rendészettudományi témakörben, és elsőként alkalmazta a poligráfot nyomozói munkája során (1930 körül). A kriminálpszichológiának ezt a fejlődésvonalát elsősorban a vallomás és annak hitelessége foglalkoztatta.

Egy ettől elkülönülő fejlődésvonal a bűnelkövető tulajdonságaival foglalkozott. Henry Herbert Goddard (1866–1957) elképzelése szerint – ami lényegében az egyik első kriminálpszichológiai elmélet – a bűnelkövetés mozzgatórugója a gyengeelméjűség (GODDARD 1914). Hans Jürgen Eysenck (1916–1997) volt az első pszichológus, aki a személyiség, pontosabban az extroverzió és introverzió oldaláról közelítette meg a bűnelkövetést, és jelentős szerepet tulajdonított a biológiai, többek között a genetikai tényezőknek (EYSENCK 1964). Ezt a vonalat Edward I. Megargee vitte tovább, aki az antiszociális agresszió okaként a belső kontroll hiányát jelölte meg (MEGARGEE 1966), és a Minnesota Multiphasic Personality Inventory alapján létrehozta az erőszakos bűnözők egy új osztályozási rendszerét (MEGARGEE 1977). Eysenckkel ellentétben Albert Bandura (sz. 1925) az agresszió és az erőszakos bűnelkövetés okaként nem a biológiai hátteret, hanem a szociális tanulást jelölte meg (BANDURA 1973), míg Hervey Milton Cleckley (1903–1984) és Robert D. Hare (sz. 1934) a mentális egészség és bűnelkövetés viszonyát vizsgálta, elsősorban a pszichopátia kapcsán (HERVEY 1982; HARE–NEUMANN 2008). Végül meg kell említenünk Gustave Le Bon (1841–1931) nevét, aki nagy hatású művet írt a tömeg pszichológiájáról, amivel megteremtette a csoportos bűnözés kriminálpszichológiájának alapjait (LE BON 1896).

A harmadik tudományos irányvonal a bűnözői profilalkotással kapcsolatos. A feltételezetten első profilalkotó Thomas Bond (1841–1901) sebész (BONN 2017), míg a leghíresebb első egyike, James A. Brussel kriminológus és pszichológus volt (GREENBURG 2011). Bár egyikük sem hagyott hátra számottevő profilalkotással kapcsolatos tudományos munkásságot, mindketten jelentősen hozzájárultak e tudomány kialakulásához. Érdekes, hogy a bűnözői profilalkotás fejlődéséhez egy filozófus, Stephen Edelston Toulmin (1922–2009) módszertani elmékedései is hozzájárultak (ALISON et al. 2003).

A 20. század 70-es éveitől kezdődően a kriminálpszichológiai kutatás és gyakorlat egyre jobban szerteágazott, olyannyira, hogy a fejlődés történetéről már nehéz számot adni. A tudományág fejlődése szempontjából viszont érdemes elmondani, hogy egy új korszak kezdetének jeleként a kriminálpszichológiát 2001-ben (*forensic psychology* néven) a pszichológia önálló tudományágává nyilvánították (APA 2013). A fejlődés jele az is, hogy a 80-as évek közepétől kezdve kriminálpszichológiai szakfolyóiratok jelentek meg. Ezek száma a 21. században tovább növekedett.

A kriminálpszichológia fejlődése során sok, néha egymásnak ellentmondó elmélet és elképzelés született, amelyek egy jelentős része utólag tévesnek, sőt a tudományág

szempontjából károsnak is minősíthető. Goddard elképzelése az elmebeteg bűnelkövetőkről például nemcsak téves, hanem félrevezető is a bűnüldözés szempontjából. Könnyű lenne elfogni a tettest, ha értelmileg fogyatékos volna, de nem az; sokszor nagyon is intelligens. Az úttörők munkája nélkül azonban, legyen az bármennyire téves, ma nem lenne kriminálpszichológia, és nem lehetett volna megírni ezt a könyvet sem.

## Felhasznált irodalom

- ALISON, L. J. – SMITH, M. D. – EASTMAN O. – RAINBOW, L. (2003): *Toulmin's philosophy of argument and its relevance to offender profiling*. *Psychology Crime and Law*, Vol. 9, No. 2. 173–183. DOI: <https://doi.org/10.1080/1068316031000116265>
- American Psychological Association (2013): Specialty Guidelines for Forensic Psychology. *American Psychologist*, Vol. 68, No. 1. 7–19. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0029889>
- BANDURA, A. (1973): *Aggression: a social learning analysis*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall. DOI: <https://doi.org/10.2307/1227918>
- BONN, S. A. (2017): Criminal Profiling: The original mind hunters. Profiling killers dates back to Jack the Ripper. *Psychology Today*. Elérhető: [www.psychologytoday.com/intl/blog/wicked-deeds/201712/criminal-profiling-the-original-mind-hunters](http://www.psychologytoday.com/intl/blog/wicked-deeds/201712/criminal-profiling-the-original-mind-hunters) (A letöltés dátuma: 2017. 12. 27.)
- BOURQUE, J. – LEBLANC, S. – UTZSCHNEIDER, A. – WRIGHT, C. (2009): *The Effectiveness of Profiling from a National Security Perspective*. Canadian Human Rights Commission. 34–36.
- BRINGMANN, W. G. – BALANCE, W. D. – EVANS, R. B. (1975): Wilhelm Wundt 1832–1920: A brief biographical sketch. *Journal of the History of Behavioral Sciences*, Vol. 11, No. 3. 287–297. DOI: [https://doi.org/10.1002/1520-6696\(197507\)11:3<287::AID-JHBS2300110309>3.0.CO;2-L](https://doi.org/10.1002/1520-6696(197507)11:3<287::AID-JHBS2300110309>3.0.CO;2-L)
- CARTY K. (2009): *Good Practices in Basic Police Training – Curricula Aspects*. Vienna, Organization for Security and Co-operation in Europe. Elérhető: [www.osce.org/secretariat/109933?download=true](http://www.osce.org/secretariat/109933?download=true) (A letöltés dátuma: 2018. 10. 03.)
- CATTELL, J. McK. (1890): Mental tests and measurements. *Mind*, Vol. 15, No. 59. 373–381. DOI: <https://doi.org/10.1093/mind/os-XV.59.373>
- COPSON, G. (1995): *Coals to Newcastle? Police use of offender profiling*. London, Home Office Police Department.
- DEAN, G. (2005): The 'Cross+Check' System: Integrating Profiling Approaches for Police and Security Investigations. *Journal of Police and Criminal Psychology*, Vol. 20. 20–43. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02852651>
- EASTWOOD, J. – CULLEN, R. M. – KAVANAGH, J. M. – SNOOK, B. (2006): A review of the validity of criminal profiling. *Canadian Journal of Police and Security Services*, Vol. 4. 118–124.
- EYSENCK, H. J. (1964): *Crime and Personality*. London, Routledge.
- GODDARD, H. H. (1914): *Feeble-mindedness: Its causes and consequences*. New York, Macmillan.
- GREENBURG, M. M. (2011): *The Mad Bomber of New York: The Extraordinary True Story of the Manhunt That Paralyzed a City*. New York, Union Square Press.
- HARE, R. D. – NEUMANN, C. S. (2008): Psychopathy as a Clinical and Empirical Construct. *Annual Review of Clinical Psychology*, Vol. 4. 217–246. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091452>
- HERVEY, C. (1982): *The Mask of Sanity*. Revised Edition. Mosby Medical Library.

- JUNG, S.-J. (2014): A study on the effectiveness of criminal profiling. *The Journal of the Korea Contents Association*, Vol. 14, No. 11. 686–694. DOI: <https://doi.org/10.5392/JKCA.2014.14.11.686>
- KOCSIS, R. N. (2009): *Applied criminal psychology: a guide to forensic behavioral sciences*. Springfield, Charles C Thomas Publisher.
- LE BON, G. (1896): *Psychologie des Foules*. Félix Alcan, Paris. Angol fordítás: (2001) *The Crowd. A Study of the Popular Mind*. Kitchener, Batoche. DOI: <https://doi.org/10.1522/cla.leg.psy2>
- MEGARGEE, E. I. (1966): Undercontrolled and overcontrolled personality types in extreme antisocial aggression. *Psychological Monographs: General and Applied*, Vol. 80, No. 3. 1–29. DOI: <https://doi.org/10.1037/h0093894>
- MEGARGEE, E. I. (1977): A new classification system for criminal offenders. *Criminal Justice and Behavior*, Vol. 4, No. 2. 107–114. DOI: <https://doi.org/10.1177/009385487700400201>
- MÜNSTERBERG, H. (1908/1925): *On the Witness Stand: Essays on Psychology and Crime*. Elérhető: [www.yorku.ca/pclassic/Munster/Witness/foreword.htm](http://www.yorku.ca/pclassic/Munster/Witness/foreword.htm) (A letöltés dátuma: 2017.12.27)
- SEGRAVE, K. (2004): *Lie detectors: a social history*. Jefferson, McFarland.
- TRAGER, J. – BREWSTER, J. (2001): The effectiveness of psychological profiles. *Journal of Police Criminal Psychology*, Vol. 16. 20–28. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02802730>
- WEINER, I. B. – OTTO, R. K. (2013): *The handbook of forensic psychology*. Fourth edition. Hoboken, Wiley.
- WOLF, T. H. (1969): The emergence of Binet's conceptions and measurement of intelligence: a case history of the creative process. Part II. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, Vol. 5, No. 3. 207–237. DOI: [https://doi.org/10.1002/1520-6696\(196907\)5:3<207::AID-JHBS2300050302>3.0.CO;2-G](https://doi.org/10.1002/1520-6696(196907)5:3<207::AID-JHBS2300050302>3.0.CO;2-G)
- YOKOTA, K. – KURAISHI, H. – WACHI, T. – OTSUKA, Y. – HIRAMA, K. – WATANABE, K. (2017): Practice of offender profiling in Japan. *International Journal of Police Science and Management*, Vol. 19, No. 3. 187–194. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461355717714001>